

לאור החכמה

לאור חכמתו של רבינו בעל 'אור שמח' ו'משך חכמה'

עלון מס' 15 | פרשת בשלח תשפ"א

שמחת התורה

עומקה של תורה

תחום מנוחה

אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (שמות טז כט)

גם הניח בדבריו שהלאו הוא אחר ד' אמות מחוץ לתחום וכן שבכל פסיעה נוספת עובר באיסור חדש, אמנם לשון הרמב"ם (שבת פכ"ז ה"ב) 'ואם יצא חוץ לאלפיים אמה מכין אותו מכת מרדות עד י"ב מיל, אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על י"ב מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה'. הרי דעתו שהאיסור באמה הראשונה, וגם שהאיסור הוא רק בעצם היציאה ולא על כל פסיעה ופסיעה.

ד: והנה הבנת הרמב"ן היא שאיסור 'אל יצא ממקומו' הוא איסור הליכה בכלל, ודרשת ערי הלויים מאריכה את האיסור להליכת יותר מאלפיים אמה, וכל שהולך יותר משיעור זה ד"א חל עליו איסור הליכה כעין הוצאת חפץ ברשות הרבים שאיסורו בד"א, וכל פסיעה נוספת היא המשך הליכה וכרוכה בלאו נוסף.

אך יש לבאר לא כן, שהאיסור אינו ההליכה מחוץ למקום אלא היציאה ממנו, ואלפיים אמה שאמרה תורה בערי הלויים הם שיעור במה שאמרה 'אל יצא איש ממקומו'. וזה כי צו התורה באיסור יציאה מקביל לאיסור מלאכה, וכמו שאיסור מלאכה אינו להשבית את האדם מכל וכל ולענותו ביום השבת, אלא לתת לו מנוחה מעבר לצרכיו הבסיסים, כך נאמר שלא אסרה תורה את מעשה ההליכה כצורך קיומי, רק אמרה שמקומו של אדם השרוי במנוחה אך לא במעצר ועינוי, הוא אלפיים אמה לכל רוח שהם קוים שלמים של ארבעת אלפים אמה, ומעבר לכך אין זה מנוחה ואסור לצאת משטח זה.

ה: אשר על כן דעת הרמב"ם שבפסיעה אחת ללא הילוך ד"א עובר על לאו כמו המוציא מרה"י לרה"ר, כי האיסור הוא היציאה ולא מעשה ההליכה, ולכן גם אין לאו נוסף בהמשך הליכתו. גם אין שום משמעות כשהליכת אלפיים אמה היו בהיתר הליכת עדות כי אין הם חלק מהאיסור כלל. <<<

א: דעת רבי עקיבא (סוטה כז: ערובין עט:) ורבי מאיר (שם לה:) שנאמר כאן איסור תחומין מן התורה ושיעור אלפיים אמה נלמדות מערי הלויים, ודעת רבנן שאין זה מן התורה והאיסור הוא רק ב"ב מיל.

ב: הקשה הרמב"ן (שם יז:) לדעת הסוברים שאלפיים אמה לכל רוח הם דאורייתא, איך התירו חכמים ללכת אלפיים אמה נוספות על ידי עירוב פת. ועל כן כתב שגם דין העירוב הוא דאורייתא, או כהלכה למשה מסיני או שמיקום ביתו של אדם תלוי בהחלטתו והעירוב מעמיד שם את מקומו.

עוד הקשה הרמב"ן (שם מג.) על תקנת ר"ג הזקן (ר"ה כג:): שעדים שבאו בשבת לקדש את החודש מותרים ללכת עוד אלפיים אמה, אף שכדי להגיע להעיד כבר יכלו ללכת י"ב מיל (כמבואר שם כב.), הרי לדעה שתחומין דאורייתא אסור להם לזוז יותר מד' אמות, וכל פסיעה מעבר לכך היא לאו של 'אל יצא', ואיך התירו לאו זה. ותירץ שהלאו הוא ללכת את כל שיעור תחומין באיסור, אך כאן שהותר לו ללכת עבור עדותו הרי זו הליכת היתר, ורק אם ילך עוד שיעור תחומין באיסור יעבור על הלאו.

ג: ותמוה לדבריו, איך יתכן שהאיסור נעשה בכל ההליכה עד שהליכת היתר מונה מנין מחודש, אך המלקות הם בהתראת עצם היציאה חוץ לתחום בלא התראה על ההליכה בפנים שהיא חלק מהאיסור.

עוד תמוה מאד לפי דבריו, כי אם ילך אדם בהיתר עדות פחות מאלפיים אמה, יוכל מעתה להוסיף על הליכתו אלפיים אמה כי לא הייתה הליכתו עד כה באיסור, ומאידך יוכל גם ללכת אלפיים אמה לכל צד ממקום מושבו בין השמשות כבראשונה, וכך יוכל אדם לילך ששת אלפים אמה.

>>> כתוצאה מכך מתורצות גם קושיות הרמב"ן, תקנות חכמים בין בעירוב פת ובין בתקנת ר"ג הזקן אינם להוסיף על דברי תורה אלא לשנותם למקום אחר. וזה כי אחר שנאמר שמקומו של אדם הוא ארבעת אלפים אמה בסך הכל, לא התירו חכמים את האסור, אלא אסרו חכמים על המניח עירוב או על הבאים להעיד את הליכת המקום ששבתו בו בין

השמשות, ומותר רק ממקום עירובו או עדותו אלפיים אמה לכיוון מקום שבא משם. אך אם ישאר איסור זה לבדו הרי שכוונת התורה שיוכל האדם לילך ארבעת אלפים אמה כצורך בסיסי בטלה, ובהכרח שמותר לו ממקום זה אלפיים אמה לכל רוח ולא רק למקום שבא משם. אך יותר מאלפיים אמה ודאי אסור לו גם למקום שבא משם. (אור שמח שבת פכ"ז ה"א)

אור הדעת

פרקי מחשבה

סוד הצמצום

ה' איש מלחמה ה' שמו. (שמות טו ג)

א: לכל מציאות יש את עצם הווייתה ויש גם את תפיסתה בעיני האחר, שם הדבר הוא כינויו על ידי האחר ומלמד על הצורה שבה מהותו נתפסת על ידי המכנה. משום כך קריאת שם אמיתי לדבר היא חכמה גדולה וירידה עמוקה לשורש כל דבר, היא תפיסה והשגה במהותו.

בדבר זה נראתה מעלתו של נפש האדם על פני המלאכים, נאמר באדם הראשון שקרא שמות לבהמות והחיות (בראשית ב כ), כי הוא היורד לשורשם של דברים ומכנם בשמותיהם על פי מהותם, מה שלא נעשה לפניו אף על ידי המלאכים (בראשית רבה יז ד) שלא הגיעו לשורש מהות כל דבר.

ג: במהות הבורא לא שייכת תפיסה לברואים כלל, הבנת האין סוף מופקעת ממוגבלים ותחומים, ומשום כך גם לא יכנוהו בשם. רק לכוחות שהוא מצמצם ומראה בבריאה יקראו האדם והמלאכים בשמות.

ד: בשם הויה השיג וכינה אדם הראשון קודם החטא את הנהגתו יתברך כמו שאמרו חז"ל (שם), וזו גם השגתם של מלאכים שרפים ואופנים בקדושת מעשה מרכבה (ישעיה ו ג, יחזקאל ג יב). היא ההשגה הנעלית ביותר בבריאה, ותפיסה

אמיתית בה שייכת רק לאדם הראשון ולמלאכים. אך גם להשגות פחותות זו למטה מזו צמצם הבורא את כבודו, ונתן לכל אחד את התפיסה המתאימה לדרגתו.

ה: כדי לתת תפיסה גדולה יותר לנברא שפל אשר תפיסתו מוגבלת, יש צורך בצמצום על צמצום לאין סוף כדי שהגילוי יתקבל בדרגתו, ועל כן ככל שהגילוי גדול יותר אצל בעל תפיסה מסוימת, בהכרח שהצמצום רב ביותר.

ו: בקריעת ים סוף צמצם הבורא את כבודו עד שהצביעו ואמרו 'זה', אך מחמת שראתה שפחה בדרגתה הנמוכה מה שראה יחזקאל בן בוזי בגדלותו, היה צורך בצמצומים רבים מעבר לצמצומו של יחזקאל, עד שמה שראה הוא כמעשה מרכבה ראו הם בצורת 'ה' איש מלחמה'.

ז: כשראו זאת והבינו את הצמצום הנורא שנעשה מראית יחזקאל לראייתם הם כדי שתהיה להם תפיסה, הבינו שגם מה שראה יחזקאל את קדושת השם הנורא על ידי שרפים ואופנים בשם הויה אין זה אלא צמצום אחר צמצום להשגתו הוא, ואמרו 'ה' שמו', גם הויה זו אינה עצמותו אשר אין בה תפיסה כלל, אלא אך שמו אשר מכנים לו מלאכי השרת מתוך תפיסתם המצומצמת אותו כברואים ומוגבלים, אם כי הגדולים ביותר.

(משך חכמה שמות טו ג)

משך הלב

מעשי תורה ויראה

צדיק גוזר

פעם בא יהודי לפני הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל בלויית ילדו הקטן ומתייפח בבכי מר: רבינו, עוזר לי הילד נבהל מחמת אירוע מסויים ונכנס להלם, ומאז ניטל ממנו הדיבור ונעשה כמו אילם. מיד אחז רבי מאיר שמחה בילד וצעק כלפיו: דברי! נפחד הילד מצעקת הרב, והתחיל לדבר!...

(שאל אביך ויגדך ח"ב עמ' צד')

חכמת חכמיו

בינת המקראות

טעם הלחם

בתת ה' לכם, בערב בשר לאכול, ולחם בבקר לשבע. (שמות טז ח)

א: לגבי הבשר נאמר קודם העיתוי ואחר כך הפרט 'בערב בשר', ולגבי הלחם הוקדם הפרט לעיתוי 'לחם בבוקר', מדוע.

ב: כבר הכירו את טעמו של הלחם בעוגות שהוציאו ממצרים כמאמר חז"ל (קידושין לח).

ג: וכך כוונת הכתוב: בערב תקבלו דבר חדש והוא הבשר, את הלחם המוכר לכם משכבר תקבלו בבוקר.

(משך חכמה שמות טז ח)